



De Moderne Arbeidersvrouw
en het Christendom,

door

Johanna Breevoort.

- - - PRIJS 7 $\frac{1}{2}$ CENT. - - -

P. MOBACH — BREUKELEN.

1919.

„FILIPPUS.” - CCXLVI.

De Moderne Arbeidersvrouw en het Christendom.

Heeft de christelijke arbeidersvrouw iets vóór, boven haar lotgenooten, die den zegen van den godsdienst derven?

Deze belangrijke vraag dringt zich met kracht op, wanneer wij de schreiende nooden der moderne arbeiderswereld bezien.

Met arbeidersvrouw bedoel ik in de eerste plaats niet de vrouw van den hoedenproletariër, de zogenoemde juffrouw, die ten koste van haar voedsel en noodzakelijkste levensbehoeften haar „stand” op wil houden. Voor deze vrouw is in den regel haar „stand” nog een zekere beschutting, om niet weg te zakken in grofheid en een ruweren lageren levenston. Zij eet liever droog brood, dan haar kinderen op de laagste proletariërsschool te doen; zij wast liever elken Zaterdagnacht de flanelletjes van haar kinderen uit, dan te klagen of te leenen bij haar bureu. De man zoekt zijn vermaak niet in de kroeg en de vrouw draagt haar leed niet op de straten uit; kunnen zij een centje missen, dan besteden de hoedenproletariër en zijn vrouw dit voor een boek uit de leesbibliotheek, een gedeeld abbonement op een krant, een glaasje melk of bier in een goedkoope, maar nette gelegenheid.

Met arbeidersvrouw bedoel ik de vrouw uit de volksbuurten, die leeft in nauwe straten, in bedompte huizen. De vrouw die in haar één- of tweekamer-woning haar huishoudentje te redden heeft en haar kinderen op te

voeden. Die bij nachtwerk van haar man, haar kroost overdag rustig moet houden, of de straat opjagen.

De vrouw, die zorgen moet, dat haar kinderen 's morgens in het klein bestek, waar sommigen zelfs geen plaats aan tafel kunnen vinden, elkaar niet in het haar vliegen, wier kleinsten schreien door onvoldoende voeding of te groote vermoeidheid der zoogende moeder. De vrouw, die elke week haar beddegoed uit de bedsteden moet sleepen, omdat in de overigens droge woning de matrassen nat worden door den stoom in huis, veroorzaakt door wasschen en koken en waschgoed over lijntjes boven de kachel drogen. De vrouw in één woord, die met twaalf tot zestienhonderd centen vele monden open te houden heeft, een man moet voeden, die zwaar lichaamswerk verricht en een huur moet verwonen, die volstrekt niet overeenkomt met haar inkomen.

„Men praat van slavernij,” hoorde ik eens een oude, kromgewerkte arbeider zeggen, „maar *ik* zeg je, als er één schepsel slavin is, dan is het een arbeidersvrouw. De man heeft nog ééns rust, zoo'n vrouw nooit, nooit!”

* * *

Wanneer ik nu aan het Christendom denk, dat invloed heeft op het leven dezer zoozeer in de materie, in de stoffelijke behoeften neergeduwde vrouw, bedoel ik niet het vage, religieuse gevoel, dat leeft in elk redelijk wezen. Het gevoel, dat Salomo zoo teekenend aanduidde, als „de eeuwigheid, die in 's menschen hart is gelegd.” De religieuze behoefte, die zich zoo koninklijk uit in de verzen van Mevrouw Roland-Holst, en spreekt in een zucht van de arbeidersvrouw: „Hè, hè, 't is maar weer iederen dag, neem op je veger en blik, begin maar weer in den rommel!”

Ik bedoel met het Christendom evenmin het geijkte kerkelijke samenleven in Hervormde of Gereformeerde kringen, het lidmaatschap van eenige kerk of secte, of meedoen aan welke godsdienstige beweging ook. Laat

„de kerk tekort geschoten zijn” in haar sociale of staatkundige roeping, laten er mondbelijders rondwandelen, die, zooals de Bijbel zegt, „de gedaante der godzaligheid hebben, maar de kracht daarvan verloochenen.” Laten er velen huichelen of schetteren met godsdienstige woorden, die vooraan staan in welke christelijke beweging ook. Laten er personen zijn, edel, van wie wij moeten zeggen: Gij zijt niet verre van het koninkrijk Gods.

Niet verre, maar toch er buiten!

Dit alles heeft met het levend Christendom, dat ik nu bedoel, alleen den uiterlijken naam, of misschien ook dat niet eens gemeen.

Met Christendom bedoel ik in dit opstel de persoonlijke, levende gemeenschap met Christus, die de Heidelbergsche Catechismus zoo schoon beschrijft in antwoord op de vraag: „Waarom wordt gij een Christen genaamd?” „Omdat ik door het *geloof* een lidmaat van Christus en alzóó Zijner zalving deelachtig ben, opdat ik Zijn Naam bekenne en mij zelf tot een levend dankoffer Hem offere en met een vrije en goede conscientie in dit leven tegen de zonde en den duivel strijde en hiernamaals in eeuwigheid met Hem over alle schepselen regeere.”

* *
*

Bestaat, leeft, werkt en zegent nu zulk een Christendom in de arbeidende klasse? In die breede scharen van „kleine luyden”, arme menschen, die tobben moeten voor hun dagelijksch brood? Is het werkelijk waar, dat de arbeider noodzakelijk vermaterialiseerd moet worden? Wegzinken in de stoffelijke behoeften? Is het waar, dat de moderne arbeider, suf van het gedreun zijner fabriek, dat de arbeidersvrouw op en vermoeid van de herrie in haar drukke gezin en overvolle buurt, de stem van het Evangelie, zooals dat gebracht wordt in kerk en evangelisatie niet meer hooren wil en kan? Is het *bestlist* waar, dat de Kerk de taal der eeuwen is blijven spreken, zich enkel

tot de onderlegden in dogmatiek en geloofservaring richt en geen gevoel heeft voor het leed en de ontbering, gedragen in de gezinnen van het slovende werkvolk? Is het echt en levend waar, dat de uiteenzetting der geestelijke dingen zonder eenige overeenstemming is met de levenssfeer van den proletariër en zijn nóg dieper neergeduwde vrouw? Staat werkelijk de arbeiderswereld koeler en vijandiger tegen den godsdienst, dan het volk uit de andere standen in de maatschappij?

Geloofd zij Jezus Christus! Neen, en duizendmaal, neen!

Christus heeft het eenmaal gezegd: „Wijd is de poort en breed is de weg, die tot het verderf leidt en *velen* zijn het, die op dezelve wandelen; nauw is de poort en smal is de weg, die tot het leven leidt, en *weinigen* zijn het, die dezelve vinden. Vreest niet, gij *klein* kuddeke, want het is uw Vaders welbehagen, ulieden het koninkrijk te geven.”

In *alle* rangen, in *alle* standen der maatschappij zijn de ware Christen-geloovigen in *minderheid*. Dat is door alle eeuwen heen het geval geweest: al heerschte in vroegere tijden meer de uiterlijke schijn, en het zal niet beter, maar erger worden, naar de profetie van Gods Woord.

Is het dan niet *waar*, dat het in Christen-geloovige kringen zelden komt tot schreeuwende desolate toestanden? Dat het stof zich ophoopt in de vertrekken en allerlei ziekten voorttellen, dat kwaad humeur en ruwheid tiert, gekijf gewoonte wordt, dat de zin voor orde en netheid verloren gaat en het kind alle rustige vorming tot hooger mist? Dat er geen rust gekend wordt en men vervreemd voortleeft voor alle kunst of de blijde genieting van Gods vrije natuur?

Zeker, het is waar. Doch de oorzaak van dezen hooger en levenstoon ligt in deze gezinnen *niet*, dat er *meer* verdiend wordt en er dus *minder* zorgen zijn, m. a. w., dat zij behooren tot een hoogere klasse van arbeiders, doch eenig en alleen, doordat het waarachtige, levende Christendom, als een zoutend zout het leven doortrekt, òpheft en heiligt. *Het moderne proletariaat*

is niet godsdienstlooser dan de middenstand en de hogere klassen.

Wel is het een feit, dat de moderne loonarbeider er lichter en gemakkelijker toe komt, de aandacht zijner meerderen te trekken, zich naar boven te werken, en zoo over te gaan tot een ietwat hooger levensstandaard. Ja, zelfs vaak uitkomt in den kleinen middenstand.

* * *

Bij het nagaan van dit verschijnsel komen we tot de beantwoording der aan het begin van dit *opstel* neergeschreven vraag: „Heeft de Christelijke arbeidsvrouw iets vóór boven haar lotgenooten, die den zegen van den godsdienst derven?”

Ik ben heel mijn leven lang in nauw contact geweest met de arbeidende klasse, de gewone en de hoedenproletariërs. Ook als Directrice van een dienstbodenbureau leerde ik de uitingen en de levensgedragingen, den levenstonen kennen van de proletariërs en hen „met een half woord” verstaan.

Ik ken gezinnen, met vele kinderen, ook wel met een zwakke, uitgeputte moeder, die rondkomen met een klein weekgeld. Gezinnen waarin de gedurige geldnood niet leidt tot onverschilligheid en afstomping, waarin juist een soms wel blijmoedig geloofsleven wordt geleid. „Och,” zei me onlangs nog een afgewerkt, vermoeid moedertje, met wie ik het over de schrikkelijke duurte had van kleeren en schoenen en zooveel anders, „je leert zoodoende uit de hand des Heeren te leven.” Ik heb het vaak gehoord, dat vader ontevreden, mopperend thuis kwam en stil werd bij het zien van zijn vrouwtje. Ik ken kinderen van vier jaar, die nooit de vrije natuur zagen, nimmer verder kwamen dan hun bedompte buurt, terwijl moeder jaren ziek lag. Ik ken bleekneusjes, die uit school „aanpakken” moeten, broertjes en zusjes helpen, kopjes wasschen, vloer vegen.

„Dat is om te vloeken,” siste mij onlangs een

socialist toe. „De godsdienst van die tevreden lui, die nog danken voor het leed, dat God hun zendt, is een struikelblok op den toekomstweg. Godsdienst bindt ze met ketenen aan het bestaande onrecht. Zulke lui moeten schreeuwen uit het onrecht, dat hun wedervaart. In opstand, in het rukken aan de ketenen, zit de redding.”

Is het zoo?

Stel, dat de socialistische maatschappij beter zou zijn, dan de kapitalistische, kan dan werkelijk de economische lente komen door wilde wanhopige wan-gunst, een ontevreden uitschreeuwen van leed, een vervolgen schelden op de bezittende klasse?

Kan een kwade boom ooit goede vruchten voortbrengen? Kan uit het zaad van haat en wrok en onverschilligheid, tegen al wat Christelijk is, ooit een gouden, rijken oogst van zegen en vrede ontkiemen? Neen, of wij leven onder het regiem van het kapitalisme of het socialisme de waarachtige vrede moet van binnen uit ontkiemen. En de mensch, die in harmonie met God en zich-zelf leeft, stijgt op, zoo zeker als tweemaal twee vier is.

De Christelijke arbeidersvrouw heeft ontzaggelijk veel vóór boven haar lotgenooten. Ten 1ste, *omdat zij een horizon heeft, waar het voor een mensch zonder God grauwe duisternis is.* Zij is een lidmaat van Christus en dus Zijner zalving deelachtig. Zij heeft gemeenschap aan Zijn lijden, maar ook aan Zijn heerlijkheid. Dit aardsche leven is het voornaamste niet. Integendeel het is maar een klein gedeelte van haar eeuwig bestaan. Het is slechts een korte beproeving, die ras voorbijgaat, zoo roemde eens een doodarme moeder tegen mij.

2de. *Zij wil zich zelf als een levend dankoffer Gode offeren.* Het zondebesef, alles verbeurd te hebben, maakt haar weinig eischend en nederig.

3de. *Zij tracht met een vrije, goede conscientie te leven.* Dus verricht zij al haar werk onder Gods oog; al reinigt zij haar kleeren, al schilt zij de aardappelen, al boent zij den vloer. Dus doet zij alles goed en trouw en zuinig, want er mag niets verloren gaan.

Zij bedisselt haar kleine huishouden met ernst, heeft geen tijd, haar kostbare uren te verbabbelen, bij de bureu te klagen. Vanzelf rijst haar leven op een hooger plan.

4de. *Zij beziet haar kinderen niet als slachtoffers van proletarisme, maar als panden, haar door God toebetrouwd.* Dus komt er bij de natuurlijke moederliefde het element van God-ook-in-de-opvoeding-tendien; haar kinderen op God te wijzen. Dat verhoogt den levenstoon. Kinderen, die een werkelijk vrome moeder zijn rijk geweest, plukken daarvan de vruchten, tot hun oordeel of voordeel tot hun laatste levensuur.

5de. *Er komt ondanks al de zorgen en al de omringende herrie rust in haar leven.* De innerlijke rust straalt naar buiten, dat geeft den vermoeiden werkman een gevoel van vredige aangenaamheid. Zij heeft een God, Wien zij haar zorgen klaagt. Vanzelf treft den arbeider, haar man, geen bits verwijt over te weinig loon.

6e. *In het vieren van den wekelijkschen Rustdag ligt een onnoemelijke zegen.* Ik spreek wederom uit meelevén. Ik ken een Christelijk gezin waar de man om de drie à vier weken des Zondags werken moet. Is vader weg, dan houdt het gezin nog den feestdag, al voelt ieder het gemis. Maar met hoeveel spanning en liefde wordt vader dan des avonds verbeid?

Vergelijk een christelijk en een onchristelijk gezin.

In 't eerste kost het wel een beetje zelfoverwinning, om bijna op denzelfden tijd op te staan als in de week. Want er gaan zooveel mogelijk gezinsleden naar de kerk. Maar eenmaal buiten, wat verheugt vader zich met zijn kinderen. Rustig hoort hij Gods Woord, dat waarlijk niet buiten zijn sfeer valt. Het Evangelie is juist de troost der armen, en God wil hun kracht en leven zijn. Vader rust in dien tijd naar ziel en lichaam.

Thuis vindt hij later de koffie klaar. Ze smaakt, al is ze een beetje slap of droezig. Kan het even, er is een koekje bij, al is het slechts goedje van een cent of wat het ons. Doet er niet toe. 't Is feestelijk.

Dan is in dien tijd het middagmaal bereid. Het beste van heel de week. „Men viert den dag des Heeren, ook in kost en kleeren,” zegt moeder. 's Middags gaat men gezamenlijk uit, of geniet van een kopje thee. Soms gaat moeder 's morgens óók naar de kerk. Of anders 's avonds. Vader springt even handig met de kleintjes om als moeder. Ik heb een opperman, met knuisten als een hamer, zijn kind wel een schoone luijer aan zien spelden. En hij deed het patent.

Zondagavond is het glorieuurtje van de rust. Laat er eens een harmonica huilen, of een ellendige gramafoon de buurt met zijn geluid vervullen.

„Kom laten we 't raam maar toe doen,” zegt de vrouw gemoedereerd. „De tobbers hebben niet anders.” Zij voelt zich rijk in God.

Neem nu den Zondag van een arbeidersgezin zonder God. 't Gezin slaapt lang. Er is Zaterdagavonds wel geen geacht en gevlieg, om „gepoetst” te zijn voor het naar-bed-gaan, want vader heeft vergadering, of nam in de kroeg een borrel; maar zoo verstrijkt ook de halve Zondag rusteloos met poetsen en plassen. De Christenwerkmán heeft uit den Bijbel voedsel voor zijn geest gehaald, (ieder volkskenner is overtuigd van de opvoedende kracht des Bijbels); de andere bleef in zijn sfeer van sjouwen en ploeteren. Soms timmert hij wat of leest een platvloersche krant.

Eindelijk gaat de werkmán uit. Moeder blijft in den rommel zitten. „'t Is voor mij nooit Zondag.” Al woonde er eerst begeerte in het gemoed, om eens naar buiten te gaan, die lust gaat verloren.

Omdat hij of zij proletariër is? Neen, omdat zij gespeend zijn aan alle hooger levensbeginsel.

Zoo gaat de dag voort, deels in verveling, deels in ergernis. Neemt de arbeidersbeweging de plaats van den godsdienst in, dan ontbreekt toch de innerlijke bevrediging. De bewuste arbeider, die God niet kent, is nog ellendiger dan de onbewust voortsukkelende proletariër. Rust ontbreekt en vooral de innerlijke vrede.

Zoo stuwt de Christelijke arbeidersvrouw vanzelf en onwillekeurig haar man vooruit en naar boven. Is hij het *niet* eens met haar, dan komt toch haar vrouwen-

deugd hem ten goede. Gaat hij mede met haar dan heerscht er ondanks de armoede liefde en vrede in het gezin. Hij ziet er beter, gelukkiger uit dan zijn neergeduwde kameraad, verschijnt ook knapper in de kleeren, is door zijn rust helderder van geest, heeft betere manieren. In veel gevallen tigt de man frisscher aan den arbeid en trekt hij den aandacht van zijn meerderen. Hij krijgt zelfrespect en dwingt achting af. Op een gegeven moment blinkt hij uit in dit of dat, en de brug tot een betere positie is gelegd.

* *
*

Nu wil ik volstrekt niet beweren, dat het alleen Christelijke werklieden zijn, die carrière maken. Dat zou een domme en dwaze stelling zijn. Ook godsdienstloozen menschen gaat het vaak goed in de wereld. Ja, nog sterker, een christen heeft soms met nog meer tegenslag te kampen dan zij. Wat ik zeggen wil, is dit: De proletariër *behoeft* geen plant zonder wortel te zijn, die leeft zonder den toevoer van levenssappen. Ook in de huidige kapitalistische maatschappij leeft een groote kern van „arme luyden,” saamgehokt in ongezonde straten, zonder lucht, die toch niet verschrompelen en doodgedrukt worden, maar een rijk gemoedsleven leiden.

Dat zijn geen *uitzonderingen*. Evenmin als het in andere standen een *uitzondering* is, als de menschen Christelijk leven.

De religie zet de materie *niet* op zij. Integendeel. Gods Woord dringt er juist op aan, dat het aardsche ernstig en getrouw worde verricht. De Heiland leerde ons evengoed bidden: *Onze Vader, die in de hemelen zijt: Uw naam worde geheiligd, als Geef ons heden ons dagelijksch brood.*

De Christelijke arbeidsvrouw heeft dit vóór boven haar lotgenooten, die den zegen van den godsdienst derven: zij weet en voelt, dat de godzaligheid een groot gewin is, met vergenoeging, 1 Timotheus 6 vers 6: „Want wij hebben niets in de wereld gebracht: het

is openbaar, dat wij ook niet iets daaruit kunnen dragen, maar als wij voedsel en deksel hebben, wij zullen daarmee vergenoegd zijn."

Eens beklaagde ik eene arme proletariërsvrouw over haar groote zorgen. 'k Was toen nog een jong meisje. Wat was haar antwoord? „Kind je weet niet, hoe nuttig het me was: ik weet vernederd te worden, ik weet ook overvloed te hebben, alleszins en in alles ben ik onderwezen, beide verzadigd te zijn en honger te lijden, ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft." Filippensen 4 : 12—13.

Dat vrouwtje had zeventien kinderen gehad en heel haar leven steeg het weekloon van haar man niet boven de negen gulden in de week.

* *
*

Christus, die om onzentwille is arm geworden en nu leeft in eeuwigheid, om voor Zijn volk te bidden en hen eenmaal tot zich te nemen in koninklijke heerlijkheid, met dezen Koning in geestelijke gemeenschap te staan, dat heeft de Christelijke arbeidersvrouw vóór op haar lotgenooten, die den zegen van den godsdienst derven.

Ik heb nog nooit gezien den rechtvaardige verlaten, noch zijn zaad zoekende brood."

